

Av! Fysisk og psykisk vold i pædagogiske relationer og institutioner

**Jimmy Krab, Marianne Brodersen
& Stine Thygesen**

Beskrivelser af fysisk og psykisk vold fylder meget i medierne – fx vold overfor anbragte børn og unge, vold i skolen mellem børn og unge og overfor pædagoger og lærere – og der iværksættes politiske initiativer, som har til formål at forebygge eller gribe ind overfor den fysiske og psykiske vold, som borgere eller fagpersoner udsættes for. Der er således stor politisk opmærksomhed på vold i forskellige former, og samtidig viser denne opmærksomhed sig i mediernes flygtige og dramatiske overskrifter. Beretninger om vold i pædagogiske relationer fører til offentlig forargelse og italesættelser af gode viljer, ofte i form af markante udmeldinger om nultolerance, forbudspolitik, stramninger af ordensbekendtgørelser og sikkerhedspolitikker, men har også karakter af afmagtsreaktioner, hvor det tydeliggøres, at de pædagogiske institutioner rammes af en form for chok-effekt. I 2024 kom det blandt andet til udtryk i mediedækningen af den såkaldte Borup-sag om en skole, hvor der fandt overgreb sted mellem børn. Vold viser sig her som afmagt og reaktionerne som en moralsk panik, der kobler sig til verserende (racialiserede) fortællinger om 'utilpassede' børn, unge og deres familier. I sådanne mediesager ses børn og unges erfaringer at blive overdøvet af mediernes og de voksnes fortællinger.

At blive klogere på voldens udtryksformer og (sociale) eksistensbetingelser i pædagogiske sammenhænge kræver andre spørgsmål og vinkler på vold som fænomen end mediernes blikke tilbyder. I temaredaktionen har vi derfor set et behov for at genbesøge temaet vold i pædagogiske relationer og institutioner. I 2011 havde DpT et temanummer, der under overskriften *Rå pædagogik* diskuterede autoritet og magtudøvelse i historisk forskellige former. I dialog med Norbert Elias' tese om civilisering stillede temanummeret blandt andet det spørgsmål, om nye former for råhed i pædagogiske relationer kan forstås i relation til (populær)kulturens dyrkelse af det rå, og hvorvidt rå pædagogik er i fremvækst i tidens pædagogiske praksisser.

I dette temanummers tre artikler stilles skarpt på børn, unge og kvinders erfaringer med at være udsat for fysisk og psykisk vold eller selv blive betragtet som én, der udøver vold mod fagpersoner eller andre børn og unge. Artiklerne peger på, hvordan vold som fænomen altid må forstås situeret og i en historisk, kulturel og social sammenhæng. På hver deres måde giver artiklerne empirisk indblik i menneskers erfaringer og handlinger i institutionelle sammenhænge, hvor vold

er på spil, og viser på den baggrund, hvordan forståelser af vold afhænger af, hvor volden betragtes fra. Her viser de tre artikler, hvordan menneskers erfaringer vikler sig ind i og ikke kan forstås uden blik for strukturelle forhold og kulturelle forståelsesrammer.

I artiklen *Anbragt og anklaget – konsekvenser for børn, der politianmeldes af deres opholdssted* af Tea Torbenfeldt Bengtsson, Theresa Dyrvig Henriksen og Rikke Klarskov Hermansen stiller forfatterne skarpt på, hvilke konsekvenser det har, når anbragte børn og unge retsforfølges for vold og trusler mod ansatte på deres anbringelsessted. Ud fra et børneperspektiv – og med afsæt i casen om Liva – viser artiklen, hvordan lovgivningen og dens brug kriminaliserer børns udadreagerende adfærd. Gennem analyserne peger forfatterne på tre vidtrækkende konsekvenser, som kriminaliseringen og retsforfølgelsen af børn og unge får: For det første afkobles barnets handlinger fra den særlige kontekst, den er foregået i, og barnets perspektiv og livshistorie usynliggøres. For det andet betyder politianmeldelse og retsforfølgelse af barnet, at relationerne mellem barnet og personalet på anbringelsesstedet kommer under pres. Og for det tredje medfører dette en stigmatisering af barnet, der yderligere er med til at forringe barnets fremtidsmuligheder. Artiklen udpeger hermed en hårrejsende praksis, hvor anbragte børn, hvis udadreagerende adfærd er udtryk for et råb om hjælp, mødes af anklager frem for forståelse. I en tid, hvor der politisk og pædagogisk har været stigende fokus på børns perspektiver og rettigheder er det særligt tankevækkende, at børn i meget udsatte positioner kriminaliseres og retsforfølges. Som sådan viser artiklens analyser, hvordan et systemisk omsorgssvigt tager sig ud anno 2025.

Stine Grønbæk Jensen, Bolette Frydendahl Larsen og Sarah Smed har skrevet artiklen *Uregerlige kroppe og trodsige sind – isolation af anbragte piger og kvinder*, hvori de undersøger brugen af isolationsceller som en form for kønnet institutionel vold på pige- og kvindehjem i begyndelsen af det 20. århundrede. Med empirisk afsæt i arkivstudier fra Vejstrup Pige hjem og Kvinde hjemmet Sprogø vises det – blandt andet gennem dagbogsnotater og indridsede inskriptioner på indersiden af døren til et såkaldt betænkingsrum – hvordan affekter knyttet til de unge kvinder påvirkede medarbejdernes brug af isolation, og hvordan kvinderne selv oplevede denne praksis. Artiklen argumenterer for, at celleanbringelser var en disciplineringsform forbundet med afsky for ”løsagtige” piger og kvinder, som skulle reddes og renses. Artiklen viser, at isolation kan betragtes som psykisk tortur med alvorlige følgevirkninger som depression og angst. Den fremhæver, at isolation som institutionel praksis var tæt knyttet til samfundets afsky for de kvinder, der brød med gældende normer, og at isolationen blev brugt som en affektiv magtteknik, der skulle forme kvindernes vilje og få dem til at internalisere skam og selvafsky. Artiklen sætter spot på isolation som en omfattende form for magtudøvelse, der har sat – og sætter – dybe spor hos de berørte, og at den ikke bør anses som en mildere straf end fysisk vold.

I artiklen *At beskrive det ubeskrivelige* undersøger Sofie Henze-Pedersen og Michella Ida Mikuta børn og unges erfaringer med at fortælle om deres oplevelser med fysisk og psykisk vold til professionelle. Undersøgelsen bygger på interviews med 16 børn og unge i alderen 12-25 år, som har oplevet vold i hjemmet. Artiklens analyse baserer sig på en model for børneinddragelse og kaster lys på en række udfordringer og dilemmaer. For det første, at det kan være svært at skabe et rum, hvor børnene og de unge føler sig trygge ved at dele deres oplevelser, især når de professionelle er nye. For det andet, at børn og unge kan føle sig presset, hvis de bliver bedt om at give detaljerede beskrivelser af volden, især hvis de selv er i tvivl om, hvad der er sket. For det tredje, at børn og unge ofte er bekymrede for, hvem der får viden om deres fortællinger, og hvad denne viden vil blive brugt til. Dette kan gøre dem tilbageholdende med at dele deres oplevelser, hvis de ikke er sikre på, hvordan informationen vil blive håndteret. For det fjerde kan de fysiske rammer, hvor samtalerne finder sted, påvirke børnenes og de unges villighed til at dele deres oplevelser. Endelig vises det, at professionelles måde at lytte og stille spørgsmål på har stor betydning for, hvorvidt og hvordan børn og unge får mulighed for at give udtryk for deres oplevelser. Med afsæt i børn og unges stemmer fremhæver artiklen, hvad der er vigtigt for dem, at professionelle er opmærksomme på, når de åbner op for at fortælle om vold i hjemmet.

Samlet udgør de tre artikler væsentlige bidrag til nye opmærksomheder og indsigter i fysiske voldsformer, og hvordan de – på forskellig vis – udgør former for psykisk vold, der retter sig mod individets sjæl. De peger på, hvordan (velfærds-) statslige indsatser over for særlige grupper i befolkningen aktuelt og historisk er tæt sammenvævet med erfaringer og oplevelser af vold. Som sådan leverer de brændstof til kritisk eftertanke til velfærdsarbejdets pædagogiske og sociale indsatser.

God læselyst ønsker temareaktionen,

Jimmy Krab, Marianne Brodersen og Stine Thygesen

Jimmy Krab, ph.d. og projektleder i De Anbragtes vilkår.

Marianne Brodersen, ph.d. og lektor ved Center for Sygepleje, Professionshøjskolen Absalon

Stine Thygesen, ph.d. og lektor ved Læreruddannelsen på Københavns Professionshøjskole